

D001129-0061
Ekin Yıldızoğlu

TED ANKARA KOLEJİ VAKFI ÖZEL LİSESİ

TÜRKÇE A DERSİ

UZUN TEZİ

ERKEK TOPLUMDA KADIN

Rehber Öğretmen: Emine GÜLTEKİN

Öğrencinin Adı: Ekin YILDIZOĞLU

IB Diploma No: D001129-0061

Sözcük Sayısı: 3512

Araştırma Sorusu: Attila İlhan'ın “Sırtlan Payı” adlı yapıtındaki kadın figürlerin kişiliklerinin hangi ailesel ve çevresel koşullar altında oluştuğu nasıl işlenmiştir?

ÖZ:

Uluslararası Bakalorya bitirme tezi olarak Türkçe A dersi kapsamında hazırlanan bu incelemede, Attila İlhan'ın "Sırtlan Payı" adlı yapıtındaki kadın figürlerin kişiliklerinin hangi ailesel ve çevresel koşullar altında nasıl oluştuğu işlenmiştir. Bu bağlamda, yapıtta en çok kişilik oluşumunda farklılık gösteren üç figür seçilerek gelişme bölümünde ayrı başlıklar altında incelenmiştir. Bu üç kadın figür sırasıyla; Sevim Merdoğlu, Ruhsar İlbulak ve Hayrunisa Bayraktar'dır. 1960 dönemi nesnel gerçekliğini temel alan yapıt, geriye dönüş teknikleriyle 1919 dönemini de yansıtmaktadır. Böylece yapıttaki figürlerin kişiliklerinin oluşumunun altında yatan nedenler hakkında bilgi sahibi olunabilmiş ve çalışmada, kadın figürlerin iç hesaplaşmalarının yapıta yansımalarının doğurduğu neden ve sonuçlar ayrıntılı biçimde işlenebilmiştir. Ayrıca bu tezin giriş bölümünde, yapıtın temel olarak ele aldığı konular olarak; Kurtuluş Savaşı koşullarının, cephe gerisindeki örgütlenmelerin, 1960 Darbesi dönemi özelliklerinin değişik insan manzaralarıyla anlatılışından bahsedilmiş ve yapıtın odak figürü olan Miralay Ferid ile ilgili bilgiler verilmiştir. Bu tezde işlenecek olan kadın figürlerin hem ailesel ve çevresel koşullardan nasıl etkilendiğinin yanı sıra odak figürle nasıl bir ilişki içinde olduklarına da değinilmiştir. Sonuç bölümünde ise, yapıtın incelemesi sonucu varılan sonuç ve çıkarımlardan bahsedilmiş, araştırma sorusunun özet bir cevabı verilmiştir. Bu incelemeler sonucunda varılan sonuç ise, insanların hayatlarında yansıttıkları tüm kişilik özelliklerinin mutlaka geçmişten gelen bir nedeni olduğu; hiçbir şeyin nedensiz yere olmayacağıdır.

Sözcük Sayısı: 203

İÇİNDEKİLER:

1. GİRİŞ.....	4
2. SEVİM MERDOĞLU.....	6
3. RUHSAR İLBULAK.....	10
4. HAYRUNİSA BAYRAKTAR.....	13
5. SONUÇ.....	17
6. KAYNAKÇA.....	19

Araştırma Sorusu: Attila İlhan'ın "Sırtlan Payı" adlı yapıtındaki kadın figürlerin kişiliklerinin hangi ailesel ve çevresel koşullar altında oluştuğu nasıl işlenmiştir?

1. GİRİŞ:

İncelenecek olan eser, Attilâ İlhan'ın "Sırtlan Payı" adlı yapıtıdır. Bu eser, *Aynanın İçindekiler* serisinin 1974 yılında yayımlanan ikinci kitabıdır. "Sırtlan Payı" adlı yapıttan 1960'lı yıllarda yapılan 27 Mayıs Askeri Darbesi'nin özellikleri yansımaktadır. Ancak yapıtta 'geriye dönüş' tekniğinin sıkça kullanılmasıyla, 1919'lu yani Kurtuluş Savaşı için örgütlenme çalışmalarının yapıldığı dönemler de yapıta aktarılmıştır. Yapıtın odak figürü olan Miralay Ferid'in, kurgunun 1960 yıllarında geçen bölümlerinde, enfarktüs hastalığı geçirmesiyle yaşadıkları, iç çatışmaları ve yapıttaki diğer figürler ile arasındaki ilişkileri; kurgunun 1919 yıllarında geçen bölümlerinde ise genel olarak, Miralay Ferid'in, bir asker olarak Kurtuluş Savaşı'ndaki rolü; Ruhsar Hanım'a duyduğu aşk yansıtılmıştır. Ayrıca yapıtın odak figürünün bir asker olması nedeniyle yapıtta siyasi olaylar da ön plana çıkarılmıştır.

"Sırtlan Payı" yapıtı; 1919 Kurtuluş Savaşı zamanları ve 1960 27 Mayıs Askeri Darbesi zamanlarının sosyal ve siyasi yönlerine göndermeler yapıyor olması nedeniyle, bu dönemlerin ve bu dönemlerde yaşayan kadınların hayat tarzlarının anlaşılması bakımından önemli görülmüştür. "Sırtlan Payı" yapıtı, diğer Cumhuriyet Dönemi eserlerinin aksine, köy hayatını değil şehir hayatını ele almıştır. Köy ve şehir karşılaştırıldığında ise akla gelen ilk nokta, kadınların toplumda gördüğü değeridir. Şehirdeki kadınların toplumdaki yerini ve yaşamlarındaki insanların üzerilerindeki etkisini anlamak bakımından ise bu yapıtı kadın figürler üzerinden incelemek doğru olacaktır. Bu nedenle bu tezin araştırma konusu, kadın figürlerin kişiliklerinin hangi ailesel

ve çevresel koşullar altında oluşmasının nasıl işlendiği olmuştur. Bu bağlamda, yapıttaki üç kadın figür üzerinde durulacak ve onların romanda yansıttıkları kişilik özellikleri göz önünde bulundurularak, bu özelliklerin oluşum nedenleri ve sonuçları tartışılacaktır. Tezin gelişme bölümünde bahsedilecek olan bu üç kadın figür Miralay Ferid'in doktoru Sevim Merdoğlu, Ferid'in eşi Ruhsar İlbulak ve Ferid'in kız kardeşi Hayrunisa Bayraktar'dır. Bu üç kadın figürün seçilmesinin nedeni, hepsinin birbirinden farklı yaşam durumlarına ve farklı karakterlere sahip olmasıdır.

Bu kadın figürlerin anlaşılmasında, Miralay Ferid'in üzerinde bıraktıkları etki büyük önem taşımaktadır. Çünkü bu kadınlar kararları, davranışları vasıtasıyla yapıtın odak figürü Miralay Ferid'i çok etkilemiş ve bu sayede yapıtın kurgusunda etkin bir rol oynamışlardır. Doktor Sevim, gelişme bölümünde daha detaylı bahsedilecek olan, kişilik özellikleri nedeniyle Miralay Ferid üzerinde bir baskı oluşturmuştur, çünkü hayatı boyunca taşıdığı asker unvanına uygun, Doktor Sevim'in koyduğu kurallar doğrultusunda disiplinli bir ölüm öncesi dönem yaşamıştır. Miralay Ferid'in eşi Ruhsar Hanım'la olan ilişkileri sonucunda, aşkın, Miralay Ferid'i nasıl değiştirdiği; savaş alanında bile aldığı kararlarının aşkı yüzünden nasıl duygusal yönde etkilendiği görülmüştür. Miralay Ferid, cephede Ruhsar Hanım'ın eski eşinin ölmesine göz yummuş, böylelikle Ruhsar Hanım'la birlikte olabilecekleri kanısına varmıştır. Bu olanlar ise yapıtta Miralay Ferid'in en büyük içsel çatışmasının oluşmasına neden olmuştur. Yapıttaki diğer bir figür olan Hayrunisa ile Miralay Ferid'in ilişkisi ise kardeşlik üzerine kuruludur. Ancak, Hayrunisa'nın geçirdiği kimlik değişimi, bir zamanlar çok iyi anlaşılan iki kardeşin aralarındaki bu güçlü bağın kopmasına neden olmuştur. Hayrunisa'nın yaşadığı değişim ve yeni yaşam tarzı karşısında Miralay Ferid'in tutumu ise aynı zamanda dönemin Hayrunisa gibi eşcinsellik yolunda ilerleyen insanlara karşı olan tutumunu yansıtmaktadır.

2. SEVİM MERDOĞLU:

“Sırtlan Payı” yapıtında, kişilik yapısı ile karşımıza çıkan en dikkat çekici kadın figür, Doktor Sevim Merdoğlu olmuştur. Doktor Sevim; acımasız, inatçı, güçlü ve feminist bir kadın özelliği göstermektedir. Yapıtta Doktor Sevim’in, acımasızlığına hayran bırakacak kudrete sahip oluşunu anlatmak, fiziksel bütün özelliklerinin de kişilik tabiatına aykırılık sergilemediğini betimlemek için ‘Cebberut Hanım’ ve ‘heybet-i devlet’ gibi unvanlar ve sıfatlar kullanılarak figür okurun gözünde gerçekçi gösterilmeye çalışılmıştır. Kullanılan bu unvanlar, Doktor Sevim’in kişiliğinin tanıdığı her insanı kendine hayran bırakacak, kışkırtacak ve onun yapı-kişilik heybeti altında ezilecek duruma sokacak derecedeki etkileyciliğini gözler önüne sermektedir. Ayrıca Doktor Sevim’in yapıtta diğer figürler üzerinde bıraktığı bu izlenim, onun dikkat çekici kişiliğinin oluşum nedenlerini de göstermektedir. Doktor Sevim’in özellikle bu etkiyi bırakmak için giyinmesi ve davranışlarını düzenlemesi yapıtta ilahi bakış açılı anlatım biçimi kullanılarak şu şekilde anlatılmıştır:

“Giyinmek için, gitti gardırobun aynasında kendini buldu: çok uzun boylu, sert yapılı bir kadındı. ... sabahlıktan kurtulan geniş erkek omuzları, kırk yaşıyla çelişik incecik beli, bitmek tükenmez bacakları, yaman kesinlemeler halinde beliriyor; bu çok iri tutulmuş ölçüler içinde, göğüslerinin çarpıcı fakat ufak çelimsiz sertliği, insanı şaşırtıyordu. Lacivert bir etek, beyaz bir bluz, boyunu daha uzatan dik topuklu pabuçlar giydi; katran parıltılarıyla göz kamaştırıcı, gür, yoğun ve kalabalık saçlarını, başının üstünde kat kat yükselen bir topuz yaparak toplamıştı; bu, bütün varlığından çevresine

dağıttığı egemenlik izlenimini güçlendiriyor, Doktor Sevim'e yerden gökyüzüne doğru, şahane bir olağanüstülük, etkileyici bir heybet veriyordu.” (İlhan, 2005: 33)

Doktor Sevim ile ilgili bu betimlemeden yola çıkarak, onun insanlara sürekli olarak hükmederek onların üzerinde çekince ve saygı duyma gibi etkiler bırakmak istediği görülmektedir. Böylelikle çocukluk ve gençlik yıllarında, etrafındakilerden görmediği saygıyı elde edebilmiştir. Öyle ki, aşağıdaki alıntıda da görülebileceği gibi, Doktor Sevim iş yaşantısında da olaylara, hayatında karşılaştığı zorluklarda davrandığı gibi, hükmeder bir üslup ile yaklaşmaktadır: *“Hekimliği bir yana, hükmetmeyi seven bir kadın olarak, hastalığı derhal denetim altına alamayışından rahatsız oluyor, ne yapıp yapıp gücünü göstermek, iradesini hastalığa kabul ettirmek istiyordu.” (İlhan, 2005: 56)*

Nesnel gerçeklikte de, insanların belirli davranışlarının, kişiliklerine egemen olmasının altında mutlaka bir veya birden fazla neden yatabileceği gibi, Doktor Sevim'in de, aşağıda görülebileceği gibi ve alıntılarla desteklendiği gibi, davranışlarının altında geçmişe dayanan etmenler bulunmaktadır. Bu etmenlerin “geriye dönüş” ve “iç monolog” anlatım teknikleriyle yansıtılması, Doktor Sevim'in içinde verdiği savaşın, fırtınalı gelgitlerin ve duygu durumunun anlaşılmasını ve Doktor Sevim'in roman boyunca yarattığı soğuk, baskıcı ve çekinilecek profilin çizme nedeninin anlaşılmasına olanak sağlamıştır.

Bu etmenlerden biri ailedir. Sağlam bir aile yapısına sahip olmayan Doktor Sevim, bu nedenle insanlara güvenmeyi bilmeyen bir kişiliğe sahiptir. Aynı zamanda üvey babası Yenibahçeli Rıza Muhiddin'in, ona yaşattığı zulüm ve dayatmalar nedeniyle Doktor Sevim kendi yaşadıklarının intikamını almak istercesine diğer insanlar üzerinde baskı kurma ve hükmetme yoluna gitmiştir. Bu nedenle Rıza Muhiddin, Doktor Sevim'in kişilik oluşumunda etkili olan bir

figür olmuştur. Yapıtta, Rıza Muhiddin'in, Doktor Sevim'e yaşattığı ruhsal ve fiziksel şiddet yapıtta şu şekilde verilmiştir:

“Sevim önceleri, ama çok önceleri, çocukluğun verdiği bir hafiflikle bunu eğlenceli bir oyun diye alır: dal gibi boyuyla dakikasında ortaya fırlayıp, iki çalkalayıp bir dökerek, üvey babasının gönlünü eder, bu arada kendi de gülmekten kırılırdı. Git gide, ağrına gitmeye başladı yaptığı, ağırdan aldı, nazlandı; o ağırdan aldıkça, işi naza döktükçe üvey babasının ısrarı ve inadı büyüyordu. Nihayet öyle bir yere ulaştılar ki, ya hiç kalkmadığı ya da kalkmasıyla oturması bir olduğu için, Sevim hemen her gece sille tokat adamakıllı dayak yiyor; her yanı çürük içinde, başı uğuldar, vücudu sızım sızım, ama gönlünde tanımlaması müşkül bir hazla yatağına yamyassı seriliyordu.” (İlhan, 2005: 449)

Bu alıntı, Doktor Sevim ve Eczacı İhsan Bey arasındaki ilişkinin, Doktor Sevim ve üvey babası Rıza Muhiddin arasındaki ilişkiye benzerliğinin anlaşıldığı bir bölümde ‘geriye dönüş’ tekniğiyle verilmiştir. Doktor Sevim, bir nevi insanlara sert, acımasız ve mesafeli davranarak, özellikle de birlikte olduğu erkeklere tutkulu işkenceler çektirerek, geçmişinden kopamayışının intikamını almaktadır. Üvey babası Rıza Muhiddin'den ne kadar nefret etse de erkeklere, Rıza Muhiddin'in kendisine davrandığı gibi davranmakta ve bir şekilde intikam alarak kendini tatmin etmektedir. Hatta eski gençlik zamanlarını geçirdiği evde, her gece Rıza Muhiddin için hazırladığı rakı sofralarını da, evinde yalnızken, gizlice kendisi için kurarken de kişiliğinin oluşumunda en büyük etken olan Rıza Muhiddin faktörünün benliğindeki ve kimselere açamadığı yaşam tarzındaki etkisi görülmektedir.

Rıza Muhiddin'e benzeyen özelliklerini ve geçmişinden kopamayışının izlerini taşıyan her tür hareketini, Doktor Sevim hep kendi içinde yaşamaya ve dışarıya belli etmemeye çalışmıştır, çünkü insanların zihninde, zayıf ve güçsüz bir kişilik olarak değil, tam da dış görünüşünün yansıttığı gibi güçlü, heybetli bir kişilik izlenimi çizmek istemektedir. Ancak, aşağıdaki alıntıda da görülebileceği gibi, Doktor Sevim zaman zaman yalnız kaldığında, içinde sır gibi sakladığı, geçmişinden gelen alaturka kişiliğine bürünmektedir ve onun zayıf taraflarını ortaya çıkaran tüm özelliklerini hayata geçirmektedir:

“Evet, evet, kendisini bir başkası sananların, sanmakla kalmayıp bunu yaşayanların, başları dara gelince saklı kişiliklerine kaçtıklarını, hekim olduğu için en iyi o bilse de; zaman zaman, o görkemli son derece çarpıcı alafrangalığından, genç kızlık yıllarından içinde kalmış Zeyrek alaturkalığına yıkılmadan edemiyor. Bir türlü önüne geçemiyor bunun. Ayda yılda bir kere de olsa, krizi bir tuttu mu, yoğurdu bol sarımsaklı patlıcan kızartması, soğanlı fasulye piyazı ve beyaz peynirli rakı içmek; hem de nasıl; cıgarasının dumanını gözlerine kaçıra kaçıra, İhsan Bey'in kamburuna yaslanıp hanımefendi parmaklarından döktürdüğü tambur taksimlerini ruhuna sindire sindire içmek, engel olamadığı yıldırıcı bir tutku!” (İlhan, 2005: 443)

Doktor Sevim okumasına karşı çıkan ailesine inat, tıp fakültesine girerek doktor olmayı başarmıştır. Bu başarıyı ise hiç yardım almadan sağlaması, onun güçlü kişiliğinin oluşmasına etken diğer bir faktördür. İmkânsızlıklar içinde kendine imkan yaratmış olan Doktor Sevim, hayatın karşısında yaşamını nasıl kazanabileceğini, güçlü durabileceğini, saygı duyabileceğini tecrübe edinmiş ve kendine güvenerek, bir daha eski, yokluk içindeki yaşantısına dönemeyecek kalitede, bir yaşam sağlamıştır. Bu yaşam tarzında onu geri çekecek, başarısızlığına neden olacak, istediklerine engel olacak kimseye yer olmadığı için Doktor Sevim iki kere boşanmış ve

en sonundan evlilikten vazgeçerek, ona kendini genç ve iktidar sahibi hissettirecek, istediği gibi yönetebileceği genç bir çocuk olan Akın'la sevgili olmuştur.

3. RUHSAR İLBULAK

“Sırtlan Payı” adlı yapıttaki diğer bir önemli kadın figür olan Ruhsar Hanım; yapıtta, naif, çekingen ve tecrübesiz kimliğiyle karşımıza çıkmıştır. Ruhsar Hanım'ın, hayatta tek sahip olduğu varlık eşi Miralay Ferid'dir. Onun enfarktüs hastalığı geçirmiş olması ve evde eskisi gibi neşeli, gür sesinin duyulamayacak olması Ruhsar Hanım'ı ruhsal bir çöküntüye sürüklemiştir, çünkü yapıtın 'geriye dönüş' tekniğiyle 1919 dönemlerini anlattığı bölümlerde, Ruhsar Hanım her ne kadar eski eşi Mülazım İhsan Bey'i kaybetmiş olsa da, onun ölümünün cephede gerçekleşmiş olmasından dolayı ölümle daha önce hiçbir şekilde karşı karşıya kalmadığı söylenebilir. Bu nedenle Miralay Ferid'in güçlü bedeninin böyle bir hastalığa yenik düşebileceği fikri de onun için yeni ve alışılmadık bir durumdur. Tüm bu yaşadıkları, daha doğrusu yaşayamadıkları karşısında, Ruhsar Hanım'ı yalnız kalma ve yaşamın gerçekleriyle yüz yüze gelme fikri korkutmaktadır.

Ruhsar Hanım, daha önce de bahsedildiği gibi, ilk eşi olan Mülazım İhsan Bey'in ölümünde duyduğu acıdan başka hayatta, yoksulluk vb. hiçbir zorlukla ve yalnızlıkla karşılaşmamış bir figürdür. Mülazım İhsan Bey'le evli oldukları süre boyunca konak hayatı sürmüşlerdir ve Miralay Ferid'le, onun bu konağa ziyaretleri sonucu tanışmışlardır. Kocasının ölümünden sonra da Miralay Ferid'le evlenerek mesut olmuşlardır. Hayatı boyunca hep bir erkeğin korumacı kanatları altında yaşamını sürdüren Ruhsar Hanım'ın Miralay Ferid'den önce ölme hayalleri kurması da buradan kaynaklanmaktadır.

Ruhsar Hanım'ın yıllardır önüne geçemediği korku: 'Kocasının arkasına kalmak!'

Aralarındaki yaş farkı bu yıldırıcı olasılığı ne kadar gerçekleşebilir kılıyorsa, Ferid Bey'in oldum olası hastalık nedir bilmemesi o kadar zayıflatıyordu ama, olsun! Bugün başına gelenin bir gün başına gelebileceği kaygısıyla, hanidir için için titrer, kendisini kocasından önce götürecek yumuşak, gölgelikte uyunmuş yaz uykularına benzer, olmadık ölümler kurar, avunurdu. Yaşlandıkça hayatın sert, katlanması güç bir şey olduğunu anlamıştı çünkü, ona bu sertliği duyurmayıp, sürekli bir mutluluk yaşatanın kocası olduğunu da! (İlhan, 2005: 50)

Alıntıda da verildiği gibi, Ruhsar Hanım henüz, yaşına rağmen, hayatla tek başına yüzleşmeye hazır olmayan bir karakter olarak, Miralay Ferid'in kapıldığı hastalığa teslim olabileceği ve onu yalnız bırakabileceği düşüncesine hazır değildir.

Ruhsar Hanım, hep bir erkeğin himayesi altında bulunduğu için de diğer kadın figürlerden farklıdır. Diğer kadın figürlerin hepsi hayatlarında tek başlarına katlanmak zorunda oldukları zorluklara maruz kalmışlardır ve bunların üstesinden gelmeyi de bilmişlerdir. Ancak Ruhsar Hanım kendi başına katlanması ve savaşması gereken bir durumla, diğer figürlere göre uzun denilebilecek hayatı boyunca karşı karşıya kalmamıştır. Kocasını öldüğü zamanlarda bile ona yol arkadaşı olan Mürüvvet Bacı ile arkadaşlık ederek yalnızlık çekmemiştir. Daha sonra da Miralay Ferid ile evlenerek kendine sığınacak yeni bir liman bulmuştur: "...kocasını hayatın türlü belası, sıkıntısı, üzüntüsü karşısında önüne dağ gibi durmuş, ona her şeyin yalnız en iyisini, en güzelini, en tatlısını yaşamak fırsatını sağlamıştı. Allah saklasın, o ölüverirse ne yapardı Ruhsar Hanım?" (İlhan, 2005: 50) Bu nedenlerden dolayı da Ruhsar Hanım, romandaki diğer kadın figürlere kıyasla, hayatın ve insanların acımasızlığına, geçim sıkıntısına maruz kalmadığı için, daha naif, çekingen, kırılgan ve pasif bir karakter sergilemektedir.

Ruhsar Hanım, aynı zamanda, Miralay Ferid'in ona sağladığı refah içindeki hayatın karşılığında Miralay Ferid'in mutluluğu için bir şey yapamamanın sorumluluğunu ve vicdan azabını duymaktadır. Miralay Ferid ona en ihtiyacı olduğu anda sahip çıkmış ve evlenmişlerdir. Aynı zamanda ona değer vermiş ve el üstünde tutmuş, yanında mutlu bir yaşam geçirmesini sağlamıştır. Ancak Ruhsar Hanım, Miralay Ferid'e çocuk verememenin suçluluğunu, ne kadar Miralay Ferid hiçbir zaman hissettirmese de, hep omuzlarında taşımıştır. Bu nedenlerden de kaynaklanmakta olacak ki, Ruhsar Hanım yalnız kaldığı her dinlenmesinde doğmamış çocuğunun görünüşüne dair hayaller kurmaktadır, ancak ne zaman bu hayallere dalıp gitse, gözünün önünde şehit olmuş eski eşi Mülazım İhsan Bey'in elinde şiir kitapları, altın çerçeveli zarif gözlüğü ile okumuş, mülayim, efendi bir çocuk şeklinde olan görüntüsü canlanmaktadır. Ancak bu görüntü hayallerinde belirlediği zaman, Ruhsar Hanım büyük bir utanç ve suçluluk duymaktadır, çünkü Miralay Ferid'in ona sunduğu huzurlu yaşam olanakları karşısında onun hâlâ eski kocasına özlem duyabilecek olması, ona göre yanlış bir durumdur. Ruhsar Hanım'ın kendi kendine düşüncelere, hayallere daldığı anlarda karşılaştığı bu durum yapıtta, ilahi bakış açısı kullanılarak, şöyle ifade edilmiştir:

“Ruhsar Hanım, kurşun ağırlığında bir suçluluk duygusuyla uyanmış; gece lambasının ölgün ışığında, bir zaman yüreğinin çarpıntısını dinlemişti. Böyle oluyordu işte: bazen hayallerinde, çokluk rüyalarında, yıllardır içi sıra gizli gizli tasarladığı oğul, birden şehit ilk kocasına dönüşüyor, onu azap ve korku içinde bırakıyordu. Neden, neden, neden? Çözemiyordu da bunu, aslında İhsan Bey'le ne kadarcık bir arada yaşamışlardı ki? İkinci evliliğinden yakınamazdı üstelik. Mirayla Ferid Bey, beraberliklerini, aralıksız bir şenlik gibi 'gülüş ahenk' sürdürmesini becermiş, güçlü kanadının altında onu daima yavru bir kuş gibi kollayarak yaşatmıştı. Hiç çocuk doğuramayacağını kesinlikle

öğrendikleri an bile, salkım saçak bıyıklarının altından babacan babacan gülen, onu avutabilmek için bütün gün Caddebostanı, Suadiye, Bostancı demeyip dolaştıran o değil miydi?” (İlhan, 2005: 415)

Ruhsar Hanım’ın sürekli olarak kurduğu hayallerde, gördüğü rüyalarda bu görüntü ile karşılaşması, aslında yukarıdaki alıntıda da belirtildiği gibi, Mülazım İhsan Bey ile geçirdiği vaktin çok kısıtlı ve kısa süreden oluşması ve bu nedenle de hiç istemedikleri şekilde, hiç istemedikleri anda birbirlerinden ayrılmaları nedeniyle gerçekleşmektedir. Birlikte geçirdikleri zaman boyunca birbirlerine tam olarak doyamamaları ve Ruhsar Hanım’ın, Mülazım İhsan Bey’in kültürlü, bilgili, şairâne kişiliğini her zaman takdir eder oluşu da istenilen çocuk figürünün Mülazım İhsan Bey’e benzetme şeklindeki düşüncelerine neden olmuştur.

Özetlemek gerekirse; Ruhsar Hanım, kendi halinde, genellikle mutlu bir yaşam sürmüş, dertleri, tasaları olmayan bir hayatı yaşama şansına erişebilmiş ancak bu durumun getirdiği tecrübesizlikten dolayı da yapıttaki diğer kadın figürlerden daha silik bir karaktere sahip olmak durumunda kalmış bir figürdür. Daima naif, saf, güzel, ‘hanım hanımcık’ oluşuyla yapıtta betimlenmiştir. Sonuç olarak; Ruhsar Hanım’ın hayatını ele geçiren tek sorun Miralay Ferid’e bir erkek çocuk verememe, Miralay Ferid’in kendinden önce ölmesi ve Ruhsar Hanım’ın içten içe bildiği ama hiç yüz yüze karşılaşmadığı acımasız hayatla karşı karşıya bırakması korkusudur. Bütün bu yaşadıkları ise onun naif, çekingen, pasif kişiliğinin oluşmasında etkin olan etmenlerdir.

4. HAYRUNİSA BAYRAKTAR

“Sırtlan Payı” adlı yapıtta kadın figürler daha önce de bahsedildiği gibi çok ön plandadır ve bu kadın figürlerden Doktor Sevim ve Hayrunisa Bayraktar dışındakiler tamamen dönemin kadın algısının oluşturduğu naif, çekingen ve ‘ev hanımı’ profilini yansıtmaktadırlar. Ancak

yapıtta karşımıza çıkan ve istisnâ bir durum oluşturan diğer bir kadın figür olmasıyla önem kazanan Hayrunisa, kişilik yapısı bakımından yapıttaki diğer kadın figürlere kıyasla tamamen erkek özelliklerine sahiptir, çünkü Hayrunisa; giyimi-kuşamı, davranışları ve yaşam tarzı ile tam bir erkek olarak okura resmedilmiştir. Bu yönüyle Doktor Sevim ile karşılaştırıldığında Doktor Sevim'in sert ancak aynı zamanda arzulanan bir kadın olduğu, Hayrunisa'nın ise yapıtta tamamen erkek profili çizdiği görülmektedir. Öyle ki giydiği parlak gri takım elbiseler, kısa saçları ve konuşma şekli onu betimler özellikler haline gelmiştir.

Hayrunisa, 'geriye dönüş' tekniğiyle sıkça 1960 yılından 1919 yılına dönen yapıtta, 1919 yılının anlatıldığı dönemlerde gayet 'hanım hanımcık', toplumun yerleşik 'kadın' algısına uygun bir figür olarak anlatılmış ve bir zamanlar çizdiği anne ve eş profilinin yanında güzelliği ve kadınlığı yapıtta şöyle yansıtılmıştır: “...*Hayrunisa omuzlarına dağılan bal rengi saçları ve dağınık dumanlı gri gözleriyle, tam o sırada geliyor. [...] Onu böyle cilalı bir elma gibi pırıl pırıl, bakımlı ve mutlu görünce gevşiyor...*” (İlhan, 2005: 127-128) Hayrunisa'nın bu profile sahip olduğu zamanlarda, henüz 'erkek' kimliğine sahip olmamasının nedeni hayatın zorluklarına karşı daha önce hiç tek başına göğüs germek zorunda kalmamış olmasıdır, çünkü, Kurtuluş Savaşı döneminde, ağabeyi Miralay Ferid de dahil, herkes tarafından imrenilecek, varlıklı konak hayatını, yanında sevdikleri ile yaşamakta ve savaş gerçekliğinden uzak bir sosyete hayatı sürmektedir. Bu nedenle Hayrunisa bu dönemde, tek başına bir zorluk ve güçlüğü karşı durmak zorunda kalmamıştır, ancak daha sonra kocasının ve halasının ölümüyle birlikte, hayatında ilk kez yalnızlık sorunu onu bulmuştur. Saraylı Halası'ndan kalan miras ile hayatı boyunca geçinmek zorunda kalmıştır. Böyle bir durumda yalnız bir kadının, kadınların o kadar da değer görmediği ve tek başlarına bir şeyler başarabileceklerine inanılmadığı o dönemde, bu tür zorlukları tek başına aşması zor olacağından ve aynı zamanda çocuğuna hem anne hem de baba olması

gerektiğinden Hayrunisa, çareyi kadınlık kimliğinden sıyrılarak erkekliğe geçmede bulmuştur. Bu yolda ise adını Hayrun olarak topluma kabul ettirmiş, erkek kıyafetleri giymeye başlamış, saçını kısacık kestirmiş ve hatta Nadejda isimli Rus bir kadınla ilişki yaşadığının konuşulmasından sıkıntı veya utanç duymamıştır. Hayrun, kendisini olduğu gibi, diğer hemcinslerini de baskı altına alan düşünce yapısına teslim olup, bunu öylesine benimsemiştir ki; bu durum -kadınlara iş başarma konusunda duyduğu güvensizliği- yapıtta ağabeyi Miralay Ferid'in hastalığı hakkında, onunla yaptığı bir konuşma sırasında şöyle anlatılmıştır: “...*hekimin hatun kişiymiş, beğenmedim: kadın başıyla bu işin üstesinden nasıl gelecek? Sana başka doktor getireceğim...*” (İlhan, 2005: 274)

Hayrun, hem kendi hayatını hem de yapıttaki diğer figürlerin hayatlarını derinden etkileyerek tamamiyle değiştirmiştir. Bu değişimi sonrasında ne kadar toplumdaki saygınlığını, yerini ve güvenilirliğini, ortağı olduğu ‘Akın Limited Şirketi’ ve bunun getirdiği zenginlik haliyle sağlamış ve köklendirmiş olsa da onu en yakından ve en eskiden beri tanıyan ağabeyi Miralay Ferid ve Kızı Suat’ın takdirini ve desteğini kazanamamış, bu nedenle de onlardan kopuk bir hayat yaşamak zorunda kalmıştır. Ancak ne kadar kopuk bir hayat yaşamış olsalar da, ‘kadın’ kimliğini reddettiği şekilde akrabalık bağlarını da görmezden gelemeyeceği için, ağabeyi Miralay Ferid ve kızı Suat’la olan bağlarını, maddi yardımlarla sağlam tutmaya çalışmıştır. Bu yolda, ağabeyine, hastalık zamanlarında, eve erzak ve ilaç temini yapmış; kızına ise ev almıştır. Bu nedenle Hayrun yapıtta, manevi değil maddi olanak sağlayan bir figür olarak diğer figürlerin hayatında yer edinmiş, ama seçimleri ve hayat tarzı yüzünden diğer figürler tarafından ötekileştirilmiştir.

Hayrun yapıtta uzun betimlemeler ile anlatılmış ve onun tavırları ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir; böylelikle onun erkeksi hal ve hareketleri kişilik oluşumunu yansıtmada büyük önem kazanmıştır. Bu durum yapıtın geneline de yansımış ve Hayrun’un betimlenmesinde diğer

figürlerin düşüncelerine yer verilmiştir. Aşağıdaki alıntıda sırasıyla kızı Suat'ın ve ağabeyi Miralay Ferid'in, Hayrun'u nasıl gördükleri ilahi bakış açısı ile verilmiştir:

“Suat'ın o gece sabaha kadar gözünün önünden gitmeyen, annesinin o geçkin salon çapkını şıklığıyla dayısının odasına girerken, ceketinin önünü saygıyla ilikleyişi olacaktır. Yüzünün köse solgunluğu galiba artmış, bakışlarının kıpırdak bulanıklığı bir an için durulmuştu. Ceketini ilikledikten sonra, fazla erkek bir el hareketiyle, saçlarını yandan arkaya doğru bastırarak yatırdı, hafifçe öksürüp içeriye girdi.

(...)

Yukarda Miralay Ferid... Hayrunisa'nın girmesini bekliyordu. Onun yerine, belirsiz bıyık gölgesi altında platin köpek dişi soğuk soğuk parıldayan, son derece terbiyeli, fakat son derece 'beyefendi' birisinin girdiğini görünce, kanı tepesine sıçradı.”
(İlhan, 2005: 270-271)

Hayrun'un bu tavırları, Miralay Ferid'in özlem duyduğu ağabey-kardeş ilişkisine doyamamasında, Suat'ın hayatında 'anne' diyebileceği ve sığınabileceği bir figür bulunmamasında ve bu nedenle yarım bir şekilde büyümesinde etkili olmuştur. Miralay Ferid'in, Hayrun'dan çok Hayrunisa'ya, önceden belirtilen nedenlerden dolayı, duyduğu özlem yapıtta şu şekilde anlatılmıştır:

“Eğer ölecekse, çocukluğunda elinden tutup cambaz seyrine götürdüğü, cepheye giderken ardında iki gözü iki çeşme bıraktığı kız kardeşini bir kere daha görmeden ölmek istemiyor, üstelik buna hiç şaşmıyordu. [...] ... Hayrunisa'nın hayalini (ama o eski, o sonbahar gözlü dalgalı sarı saçlı genç kız halindeki hayalini) karşısına alıyor,

kaygılarını, kuşkularını, korkularını mırıl mırıl anlatıp, yorgun ve hasta kalbine bir teselli arıyordu.” (İlhan, 2005: 269)

Hayrun, bahsedildiği üzere bütün figürler üzerinde sadece hayal kırıklığı oluşmasına neden olmamış, bunun yanı sıra insanlar üzerinde oluşturmak istediği saygınlığını da bir şekilde oluşturmayı başarmış ve bir şirketin patronu olmuştur.

Sonuç olarak; yapıtta Hayrun figürünün büyük dönüşümünde çevre ve geçim mücadelesi gibi faktörlerin etkisi yadsınamaz. Çevrenin etkisi özellikle de toplum baskısı gibi durumlarda görülmüş, bu nedenle Hayrun hayatını toplumdaki sabit fikirlere göre şekillendirmek zorunda kalmıştır. Geçim mücadelesi ise 1919 döneminin savaş koşulları nedeniyle ve 1960 yılının darbe koşulları nedeniyle çeşitlenmiştir. Hayrun ise erkek toplumun arasına karışarak sisteme ve sabit düşünce biçimlerine, körü körüne bağlı kalarak, hatta onlardan biri gibi davranarak, teslim olmayı seçmiştir.

5. SONUÇ:

Attilâ İlhan’ın “Sırtlan Payı” adlı yapıtında farklı insan manzaralarına yer verilmiş, hepsinin başından geçen olaylar diğer figürlerle bağlantılı olarak anlatılmıştır. Yapılan inceleme ile birlikte şu sonuca varılmıştır: Hayatta bir şekilde var olabilmek için ve belli bir saygınlığa ulaşabilmek için bazı tecrübelerden ders çıkarılması gerekmektedir. Örneğin; yalnızlık, insana güçlü olmayı ve güçlü kalabilmeyi öğretirken; geçim sıkıntısı, elimizde olanların değerini bilmeyi öğretir. Bu durum “Sırtlan Payı”nda da kadın figürler üzerinden örneklenerek anlatılmıştır. Bu şekilde toplumsal, ailesel ve çevresel koşulların kadınların yaşamını, kimlik arayışını, varoluş çabalarını nasıl etkilediği hakkında fikir sahibi olunmuştur. Aynı zamanda şehirde yaşayan kadınlarının hem savaş döneminde hem de darbe döneminde ne tarz bir hayat

yaşadıkları anlaşılmıştır. Bu tezde ele alınan üç kadın figür de ailesel ve çevresel koşulların karşısında belli değişiklikler göstererek hayatın içinde bir yer edinmeye çalışmışlardır. Bu figürlerden Doktor Sevim sert ve otoriter bir kişilik oluşturarak ve bu özellikleri sayesinde insanları yöneterek güçlü bir kişiliğe sahip olmuştur. Hayrunisa, bütün yönlerden erkek gibi davranarak, ataerkil topluma kendini bir kadın ama ‘erkek’ olarak kabul ettirmeyi başarmıştır. Ruhsar Hanım ise diğer kadın figürlerin aksine güçlü ve bağımsız bir kişilik oluşturmak yerine bir erkeğin koruması altına girme yoluna gitmiş ve kendince kolay yolu seçmiştir.

Sonuç olarak bu tez, kadınların toplum yaşamındaki yerlerini, kimlik arayışlarını incelemeye ve sorgulamaya dayanan okumalara, tezlere ışık tutması açısından önemli görülmüştür. Bu çalışmadan sonra, bunu tamamlayacak yeni bir çalışma yapılacak olursa, figürlerin birbirinin kişilik oluşumlarını etkilemelerinin yanında, yapıtın uzamına hakim olan dönemler ve bu dönemlerin özelliklerinin daha ayrıntılı işlenmesi araştırma sorusu olarak seçilebilir.

6. KAYNAKÇA:

İlhan, Attilâ. Sırtlan Payı- Aynanın İçindekiler 2-. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2005.